

Streszczenie

Niniejsza rozprawa poświęcona jest analizie polskich przekładów wybranych utworów Władimira Sorokina w perspektywie trudności językowych i kulturowych ujawniających się w procesie translacji. Punktem wyjścia prowadzonych rozważań jest założenie, że twórczość tego postmodernisty – silnie zakorzeniona w rosyjskim kontekście historycznym, społecznym i ideologicznym – stanowi dla tłumacza szczególne wyzwanie interpretacyjne.

W rozprawie podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu przekład może oddać nie tylko podstawowe sensy fabularne, lecz także postmodernistyczny charakter utworów, ich kulturową wielowarstwowość oraz idiosyl autora. Istotnym problemem pozostaje również kwestia, czy bliskość konfrontowanych języków – rosyjskiego i polskiego – ułatwia odbiór prozy Sorokina, czy raczej tworzy pozory jej zrozumienia, za którymi kryją się znaczące różnice interpretacyjne.

Materiał badawczy stanowią cztery utwory Władimira Sorokina i ich polskie przekłady, a mianowicie: *Очередь* (*Kolejka*), *День опричника* (*Dzień oprycznika*), *Сахарный Кремль* (*Cukrowy Kreml*) oraz *Метель* (*Zamieć*). Wybór tych właśnie tekstów nie jest przypadkowy – reprezentują one różne etapy twórczości Sorokina oraz odmienne sposoby kształtowania jego poetyki: od eksperymentu dialogowego i demontażu dyskursu socrealistycznego po stylizowaną dystopię polityczną i bardziej klasycyzujący, intertekstualny model narracji. Są to zarazem utwory istotne dla rozwoju kariery autora oraz jego obecności w międzynarodowym obiegu literackim.

W pracy uwzględniono również kontekst recepcyjny i medialny obejmujący wybrane materiały prasowe, internetowe i radiowe oraz wywiady z autorem. Pełnią one jednak jedynie funkcję pomocniczą wobec zasadniczej analizy tekstów literackich.

Podstawę metodologiczną rozprawy stanowią współczesne ujęcia przekładoznawcze i językoznawcze, uzupełnione o perspektywę literaturoznawczą i kulturoznawczą, co nadaje prowadzonym analizom charakter interdyscyplinarny. Szczególne znaczenie mają tu teorie akcentujące aktywną rolę tłumacza w kształtowaniu tekstu docelowego i jego recepcji, zwłaszcza założenia teorii skoposu, refleksja nad widzialnością tłumacza oraz koncepcja przekładu jako działania

interpretacyjnego osadzonego w określonym kontekście kulturowym. Analiza ma charakter porównawczy i polega na zestawieniu oryginałów z przekładami w celu uchwycenia miejsc, w których dochodzi do przesunięć znaczeniowych, osłabienia funkcji stylistycznych lub zmian w odbiorze tekstu.

Rozprawa składa się z części teoretycznej i analitycznej. W części pierwszej omówiono założenia postmodernizmu, różnice między jego wariantem zachodnim a rosyjskim, związki Sorokina z moskiewskim konceptualizmem oraz podstawowe cechy idiosylu tego pisarza. W części drugiej zbadane zostały trzy obszary szczególnie istotne z perspektywy przekładu – zjawiska podstandardowe, stylizacja oraz nazwy własne.

Przeprowadzone analizy prowadzą do wniosku, że polskie przekłady utworów Sorokina zachowują podstawowy sens, ton i ogólny charakter jego prozy, nie zawsze jednak są w stanie oddać wszystkie warstwy znaczeniowe obecne w oryginale. Najbardziej podatne na osłabienie okazują się te elementy, które łączą funkcję językową z funkcją kulturową, ideologiczną i pragmatyczną. Dotyczy to przede wszystkim nazw własnych silnie zakorzenionych w kulturze rosyjskiej, a także stylizacji.

Szczególne miejsce w analizowanym materiale zajmują również zjawiska podstandardowe – potocyzmy, elementy gwarowe, wulgaryzmy oraz leksyka obsceniczna. W prozie Sorokina współtworzą one efekt groteski, dystansu i językowej demaskacji. To właśnie ta warstwa tekstu ujawnia największe trudności translatorskie, ponieważ wymaga poszukiwania rozwiązań pozwalających możliwie najpełniej zachować funkcje stylistyczne, kulturowe i pragmatyczne oryginału.

Przeprowadzona analiza pokazuje, że przekład prozy Sorokina polega na ciągłym negocjowaniu między zachowaniem funkcji pełnionych przez tekst oryginału a ograniczeniami wynikającymi z odmienności systemów językowych i uwarunkowań kulturowych. W rezultacie polskie przekłady umożliwiają funkcjonowanie jego twórczości w rodzimym obiegu literackim, jednocześnie ujawniając granice pełnej ekwiwalencji w przypadku tekstów silnie zakorzenionych w kulturze źródłowej.

Wyprowadzone wnioski wskazują, że tłumaczenie prozy Sorokina wymaga od tłumacza nie tylko wysokich kompetencji językowych, lecz także świadomości kulturowej, historycznej i interpretacyjnej.